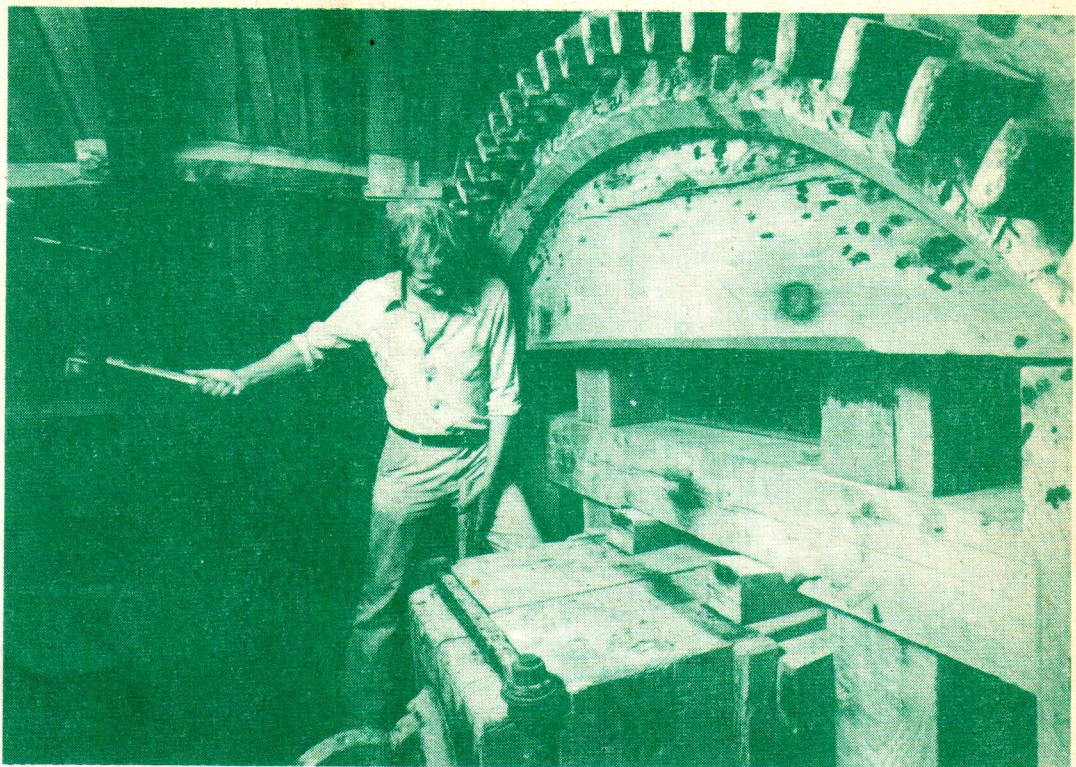

'n Slagvaardig molenaarsbeleid? Dat betekent zeker óók gebruik maken van de promotie-waarde van de molendagen. Vijf stuks in 1983, de laatste een Korenmolendag. Dat wordt spijkers met koppen slaan...

Nu al actief voor 'KORENMOLENDAG'

Op 7 mei is het weer zo ver, dan hebben we de Nationale Molendag. De elfde in suksessie en een bijzondere molendag, doordat de organiserende club, de vereniging 'De Hollandsche Molen', 60 jaar bestaat. Zoals al in ons vorige nummer vermeld wil 'De Hollandsche Molen' graag de medewerking van alle molenaars om in 1983 op elke eerste zaterdag van de maanden mei, juni, juli, augustus en september hun molen te laten draaien (en liefst te laten malen, zeggen wij dan). Bij de vereniging zijn gratis wimpels te bestellen, die voor het passerende publiek het sein vormen dat de molen maalt en voor bezichtiging open is.

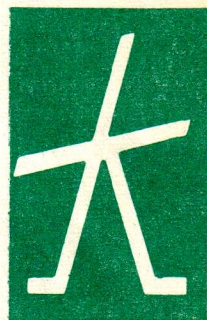
Over onze eigen plannen om de eerste zaterdag van september tot KORENMOLENDAG te verheffen komen we nog nader te spreken. Nu eerst de aanstaande molendag, die door menige actieve molenaar weer zal worden aangegrepen om enige publiciteit rondom zijn molen los te maken.

Zouden wij u in andere jaren aansporen om uw schouders vol vuur onder dit karwei te zetten: dit jaar geven

wij in overweging om de grote stoot te bewaren voor september. Maar het is misschien handig en raadzaam om nú al kontakten te leggen met bakkers om van de komende KORENMOLENDAG op zaterdag 3 september een gebeurtenis te maken.

Het is beslist minder ingewikkeld dan het lijkt. De voorbeelden van activiteiten zijn meer dan 'n enkele keer in dit blad beschreven: over broodbakwedstrijden voor thuisbakkers, over molenmarkten (met ambachtslieden die demonstraties geven), over fietsroutes met opdrachten en de molen als vertrek-, eind- en middelpunt. Waarom niet in samenwerking met plaatselijke bakker(s) een nieuwe molenbroodsoort geïntroduceerd? Waarom geen kermis rond de molen, met molensteen-tilen als hoofdattractie? Waarom geen expositie over granen in de molen? Waarom geen demonstratie steen scherpen op de stoep voor de molen?...

Echt waar: waar een wil is is een weg. We zullen er op terug komen. Veel sukses op de komende nationale molendag.

Omzet van ton per week nu voorwaarde voor schild op molen

De vergadering van het algemeen bestuur op 14 maart in Maarsbergen (helaas met afwezigheid van een aantal bestuursleden, die daarvan kennis hadden gegeven) werd grotendeels beheerst door de kwestie, waarover per brief de deelnemers waren geraadpleegd. Het ging daarbij om een verhoging van de deelnemersbijdragen, om de omzetafhankelijke bijdragen aan een maximum te binden en om het plan van aangesloten molenaars te verlangen dat zij tenminste 1000 kilo meel per week omzetten.

Diverse molenaars hadden het voorstel belangrijk genoeg gevonden om er een korte dan wel uitvoerige brief aan te wijden. Begrijpelijkwijds waren het vooral reacties van deelnemers, voor wie uitsluiting dreigde als met name het punt van de ton omzet zou worden aangenomen.

Een jonge Zeeuwse molenaar zegde heetgebakerd maar meteen op.

Een andere jonge gezel, doende een molenaarsbedrijf te starten in Vorden, drong aan op het verruimen van de startperiode. Geef de beginneling ruim de kans naar die ton omzet te werken, stelde hij voor.

Uit Zeeuws-Vlaanderen de reactie van een gevestigd vakman, die schrijft nooit aan die omzet te kunnen komen. Uit westelijk Brabant een oudere molenaar die schrijft het met de regeling eens te zijn, maar niet te zien hoe hij er dan zelf nog in kan passen.

Een zeer gefundeerd schrijven kwam uit Drenthe waar een jonge, geestdriftige mulder stelde het onverstandig te vinden op deze manier de aanwas met nieuwe molenaars te blokkeren. Het lijkt wel of niet de kwaliteit, maar de kwantiteit de doorslag gaat geven, zei hij, en hij stelde vast dat op zo'n manier het verschil tussen een toegelaten molenaar en een vakbroeder buiten de club wel eens 200 kilo kan worden en niets anders.

Hij kreeg bijval van een epistel uit

Noord-Holland en één uit Noord-Brabant. Ook deze briefschrijvers pleiten voor een andere aanpak dan het instellen van de 1000 kilo-grens. Zij stelden meer categorieën deelnemers voor.

Dodelijke amputatie

De brieven geven voldoende stof tot discussie van wel anderhalf uur.

Wat is de drijfveer geweest om die grens van een ton per week te stellen? Duidelijk het feit dat er molens zijn waarop het embleem-schild prijkt, maar waar géén of nauwelijks enig meel vermalen wordt. Daar gaat niet alleen geen goede werking vanuit, dat remt zelfs de groei van het gilde. Molens die niet actief zijn, molenaars die om duizend en één redenen afgehouden worden van het op wind malen, die

---

'De Vlijt' maakt voor De Distel

Vanaf april gaat Hans Dobbe, molenaar van "De Vlijt" te Wageningen voor het ekologisch verdeelcentrum "De Distel" te Woudenberg tarwe malen.

De biologische tarwe, afkomstig uit de IJsselmeerpolders, gaat als meel naar talloze ekologische winkels in de regio. Naast de wekelijkse afzet aan bakkers en de goedlopende partikuliere verkoop is dit een welkome aanvulling voor de molenaar.

Hans Dobbe wil proberen om de omzet van ekologisch meel te verhogen. De biologische herkomst hiervan is zeker niet dubieus, zoals van sommige biologische tarwes, die in de handel zijn. Verdeelcentrum "De Distel" bestaat sinds enkele jaren en richt zich op de Gelderse vallei en overig Gelderland boven de rivieren.

doen de zaak allerminst goed. We kunnen ze beter kwijt zijn. Hoe bereik je dat effect? Nu blijkt uit de reacties: niet door een grens in te stellen die door velen (Hans Dobbe heeft uitgevogeld dat op deze wijze wel eens 19 van de 38 deelnemers uit de boot zouden kunnen vallen; een dodelijke amputatie!) niet te bereiken, laat staan te overschrijden is. Het plan is, geven de bestuurders nu toe, te overijld naar buiten gebracht misschien. De paniekreacties van sommige molenaars hadden beter kunnen worden voorkomen.

Spijkers met koppen

Nu worden er spijkers met koppen geslagen.

De nieuwe regeling is als volgt:

Zoals tot nu toe het geval was kan iedere belangstellende zich opgeven als deelnemer van het ambachtelijk korenmolenaarsgilde. Als leerling wordt aanvaard, wiens aanvraag wordt ondersteund door een gezel of meester.

Het bereiken van de status van gezel en meester, beide na ballotage, blijft een zaak van het persoonlijk toetsen van bekwaamheid.

De gezel of meester die een molenbedrijf voert, daartoe ingeschreven is bij de Kamer van Koophandel, en zijn bedrijfsvoering volgens de regels van onze statuten inricht kan in aanmerking komen voor het schild op de molen. (Hij wordt daarmee embleemgerechtigd.) Hij moet dan wel aantonen tenminste 1000 kilo meel per week om te zetten.

De 1000-kilo grens is daarmee dus alleen van belang voor deelnemers die het schild op de molen willen voeren en reclame maken met het embleem. Daarmee blijft het reclame en promotie maken met gebruik van het embleem voorbehouden aan degenen, die tenminste een ton omzet hebben per week.

De deelnemersbijdrage wordt 100 gulden. Leerlingen betalen 75 gulden. Molenaars die tenminste 60 jaar zijn en die niet meer in hun molenbedrijf werkzaam zijn, betalen de donateursbijdrage van 25 gulden.

Wat de omzetafhankelijke bijdrage betreft: die blijft 22ct/00 kilo (en 10 cent / 00 kilo loongemaal) voor embleemgerechtigde deelnemers.

Onder een omzet van 1000 kilo behoort geen omzetafhankelijke bijdrage te worden betaald.

Van al deze besluiten zal een brief worden gemaakt aan de deelnemers. Tegelijk of even daarna zal een enquêteformulier uitgaan.

Verplichte keuring

Om deze serie moeilijke besluiten af te ronden beslist het bestuur dat embleemgerechtigde molenaars verplicht worden zich te onderwerpen aan de op stapel staande keuringsregeling. Gedacht wordt aan een meelkeuring, maar helemaal rond is die niet. Toch zal men eraan mee moeten doen, hoe ook de definitieve regeling van de keuring zal zijn. De niet embleemgerechtigde deelnemers zullen zich vrijwillig bij de keuringsronde kunnen aansluiten.

Ruim ook wordt de tijd genomen om te bespreken wat met de zeer karige middelen van het molenaarsgilde gedaan kan worden aan promotie in dit jaar, dat met het 60-jarige bestaan van de Hollandsche Molen, een molenjaar kan worden. Het zou goed zijn als de geplande KORENMOLENDAG (op 3 september) ondersteund zou kunnen worden met foldermateriaal, en met handreikingen van het gilde aan de molenaars die in hun eigen omgeving tamtam moeten maken. Er zullen her en der prijzen worden opgevraagd en mogelijkheden afgetast.

Kontakt met vrijwillige Molenaars

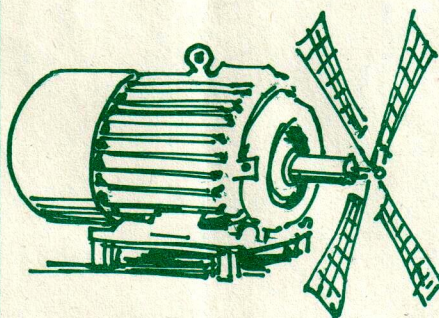
Belangrijk is ook het feit, dat de boot niet mag worden gemist nu het Gilde van Vrijwillige Molenaars van start wil met een cursus malen met stenen voor vrijwilligers. Die cursus zal gegeven gaan worden en er zullen aan het slot certificaten worden uitgereikt aan deelnemers die een zekere mate van bekwaamheid zullen tonen.

De vergadering meent dat het ambachtelijk korenmolenaarsgilde moet proberen niet alleen zijn diensten aan te bieden, maar ook een vinger in de pap te krijgen. Tenslotte gaat het om het molenaarsvak en het is absoluut niet goed als vrijwilligers en vakmolenaars verder uit elkaar groeien.

Op korte termijn wil men ook een ontmoeting met mensen van het Vrijwillige Molenaars-gilde, om helderheid te scheppen waar vertroebeling is opgetreden. Met name de heer De Koning (adviseur namens De Hollandsche Molen) dringt hier sterk op aan.

Hoe beter de motor hoe kleiner kans op gebruik

Hoewel het een onderwerp is waarover molenaars onder elkaar, zo lang als de stoommachine al bestaat, praten, zitten er ook voor deze tijd interessante aspecten aan. Immers door de grote technische en economische ontwikkelingen van na de Tweede Wereldoorlog was een enigzins rendabele exploitatie van een windmolen nog maar voor een enkeling weggelegd. De 'stoomsteen' leek aanvankelijk het pleit te hebben gewonnen, maar werd op zijn beurt 'platgewalst' door de enorme expansiedrang van de meelfabrieken.

In de jaren '70 ontstond een kleine maar onmiskenbare kentering in dit proces. Een aantal, naar aard geheel verschillende, ontwikkelingen schiepen met elkaar een markt waarin ook voor de korenmolens een plaatsje was. Deze ontwikkeling lijkt nog niet ten einde.

Het geleidelijk aan groter wordende aantal in bedrijf zijnde korenmolens heeft het vraagstuk van de hulpaandrijving - eindelijk dan het woord waarover we het hier willen hebben! - opnieuw aktueel gemaakt.

Het toenemen van de omzet brengt namelijk bijna onvermijdelijk de vraag met zich mee hoe de continuïteit van de produktie gewaarborgd kan worden bij (langdurige) windstilte, maar ook bij (omvangrijke) reparaties aan de molen. Zonder nu in concreto goede of minder goede oplossingen op te sommen lijkt het zinvol enkele zaken op een rijtje te

zetten. In de praktijk blijkt het moeilijk, zo niet haast onmogelijk, een voor alle molens gelijke oplossing te vinden. Maar daarom is een weloverwogen keuze van niet minder belang.

Hele produktie op de wind

Als uitgangspunt diene de overweging dat onder normale weeromstandigheden met een in goede staat verkerende korenmolen nagenoeg de hele produktie op de wind kan worden gemalen.

A. De bedrijfszekerheid van de hulpinstallatie dient zo groot mogelijk te zijn (99%!); Is dit niet helemaal het geval dan wordt er des te sneller gebruik van gemaakt om niet voor ongewenst oponthoud te staan!

B. De capaciteit dient zo groot te zijn dat in korte tijd (bijv. 1 tot 2 dagen) de weekproduktie wordt gehaald. Hoe kleiner de produktie-kapaciteit des te eerder zal de molenaar bij twijfelachtige weersvooruitzichten de motor starten. Bij grote capaciteit kan hij dit moment uitstellen tot het laatste toe en de wind nog even afwachten.

C. De plaats van de hulpinstallatie heeft grote invloed op het gebruik van de windmolen. Staat deze opgesteld ver van de zolder waar op de wind wordt gemalen, dan is het gelijktijdig gebruiken van wind- en hulpaandrijving moeilijk en vaak ook ongewenst in verband met het gebrek aan voldoende toezicht. Kunnen wind- en hulpaandrijving gelijktijdig op eenvoudige wijze door één man worden bediend, dan kan bij weinig wind de molen blijven malen en de motor worden aangezet! Hieruit volgt direkt, dat een oplossing waarbij slechts een van beide kan worden gebruikt (of wind of motor), het benutten van de molen bij zwakke winden en wisselvallig weer nogal belemmert.

In de regel is het moeilijk bestaande hulpinstallaties die één of meer van de hier geschetste bezwaren hebben, op eenvoudige wijze te veranderen. Het oude spreekwoord: 'bezint eer ge begint' is evenzo opnieuw aktueel.

A. Pandsel

Binnenwerk

In VAN HAVER TOT GORT (oude, gestencilde versie) is al eens gedoeld op de molen van Jochijms. Dat was toen de voorzittershamer door Frans Gunnewick werd overgedragen aan Jochijms. Nog niet vermoedend dat hij zelf later diens zetel zou bezetten, was het de heer Schraven die het verhaal schreef over 'De Zuidmolen' in Groesbeek. Er is nu echter een gereede aanleiding nog maar eens naar het heuvelachtige land ten oosten van Nijmegen te trekken. Molenaar Jochijms gaat zijn molen restaureren, met als voornaamste herstelwerk het vervangen van de oude wieken. Wat andere voorzieningen komen er ook nog bij, zoals het nazien van het kruiwerk.

Vier miljoen einden

Eigenlijk, zegt Jan Jochijms - die alle herstellingen laat doen met het oog op de opvolging door zijn zoon Jan - hadden die wieken met de restauratiebeurt van 1975 mee moeten doen. 'Als we toen geweten hadden, dat we praktisch elke dag zouden draaien, had ik de vervanging toen niet op de lange baan geschoven. Voor een molen, die alleen op zaterdagen draait, gaan die wieken, als ze op de grond zijn gelegd en op-nieuw zijn gelast en zo, nog misschien wel honderd jaar mee. Maar hier vind ik het niet meer verantwoord er nog mee te werken. Wij zijn aan nieuwe toe.' (Niet zo gek, als je hoort dat de molenaar verwacht dit jaar een rekord te draaien van een miljoen omwentelingen. Dat zijn maar eventjes 4 miljoen einden, om in molenaarstermen te blijven. Jochijms maakt zich sterk dat geen molenaar het zijn molen nadoet). Wat de wieken betreft heeft de molenaar zijn verlanglijstje klaar. Hij denkt aan zelfzwichting, aan wieken met jaloezieën zoals ze die in het noorden kennen. Jochijms verwacht dat monumentenzorg wel zal meegaan met zijn verlangens, want vóór ca. 1927 hebben er zulke wieken op de molen gezeten. Omstreeks dat jaar heeft de grootvader van de huidige mulder, die van huis uit molenmaker was, ze vervangen nadat de kleppen tijdens een storm waren dichtgeslagen. Er is toen een halve wiek gebroken en grootvader Jochijms wilde meteen niets meer met die kleppen van doen hebben.

In 1937 zijn deze wieken vervangen door de huidige Van Bussel-wieken met remkleppen die je toendertijd al-

leen kon verstellen door de molen stil te zetten. Dat zelfzwichting nu niet meer onmiddellijk gevaar oplevert voor dichtslaan zit hem in het gebruik van kunststoflagers (akulon). Vermoedelijk worden het aluminium kleppen. Dat Monumentenzorg zijn goedkeuring moet hechten aan de plannen van de molenaar, wil niet zeggen dat Jochijms nu ook geldelijke steun uit die hoek tegemoet kan zien. De subsidie komt van de provincie en het meeste geld nog wel van de gemeente, die trots is op de molen en hem graag in optima forma voor het dorpsbeeld wil bewaren.

In de revisie

Dat wat de opknapbeurt betreft. Maar binnen in de molen is de afgelopen tijd ook wel het een en ander gebeurd. Over de elektrische rem, die voor warmwatervoorziening op windkracht zorgt, hebben we al eens apart in dit blad geschreven. Op het ogenblik is een revisie gaande, zodat het apparaat automatisch uitslaat wanneer het boven een bepaalde warmte komt. Overigens werkt de vinding uitstekend. In de ruime maand dat hij volop werkte, heeft de rem ervoor gezorgd dat het verbruik op indrukwekkende wijze zakte.

Maar er zijn andere dingen te melden. De Jochijmsen zijn, sinds ze graafwerk verricht hebben om de warmwaterpijpen te kunnen leggen, op een schat gestoten: diverse koppels stenen, waarvan wel het bestaan maar niet de juiste ligging meer bekend was. Direkt na de oorlog zijn die in de grond gelegd. Nu kwam onder meer weer een perfect koppel blauwe stenen tevoorschijn. Daarmee kon een koppel van 1.10 m doorsnee worden vervangen. Jochijms hoefde alleen op dit 'nieuwe' koppel (1.50 Ø) een nieuw scherpstel te leggen.

Wel maakt het rondsel van dit koppel stenen nu flink wat herrie. Dat komt doordat de staven aan één kant versleten waren en door molenmaker Groot Wesseldijk uit Laren zijn omgedraaid. Nu zitten die eigenlijk weer zoals het hoort, want bij de vorige restauratie had de molenaar ze zelf al een keer op hun kop gezet. Dat is inmiddels ook al weer twintig jaar geleden of langer.

De Zuidmolen beschikt nu over drie koppels stenen: een koppel blauwe, een koppel kunststenen en nog een

Te beginnen met deze aflevering van ons maandblad willen aan een der molens van onze deelnemers. We zullen daar tekening van de molen afdrucken. Om het spits af te bijte Groesbeek, waar zoveel belangrijke nieuwtjes zijn te mel kennis zullen nemen van deze ontwikkelingen.

koppel kunststenen (kwarts/Duitse stenen) op de motor. De motorsteen werkt vrijwel nooit. De andere twee koppels worden zoveel te meer benut. In de praktijk werken ze allebei een halve dag en kunnen dan weer 'tot rust' komen.

Vijzel naar mengketel

De allermooiste nieuwigheid van Jochijms molen is echter vast en zeker de vijzel, die het de molenaar mogelijk maakt vanaf twee maalstoelen rechtstreeks in de mengketel te malen. Vanaf één koppel loopt het meel gewoon door de zwaartekracht in de menger; van het andere koppel gaat nu een horizontale vijzel naar de ketel toe.

De vijzel heeft al lang en breed bewezen een uitermate handige vinding te zijn. Immers, terwijl de vijzel werkt kan de molenaar zich elders ophouden. Want via de vijzel kan meer dan 1000 kilo meel in de mengketel worden gemalen. Doordat het deksel van de mengketel open moet blijven, anders wordt het meel te heet, stuift het wel een beetje. Dat is evenwel een licht nadeel. Daarvoor biedt de vijzel ook weer het voordeel, dat het meel erin al een beetje afkoelt.

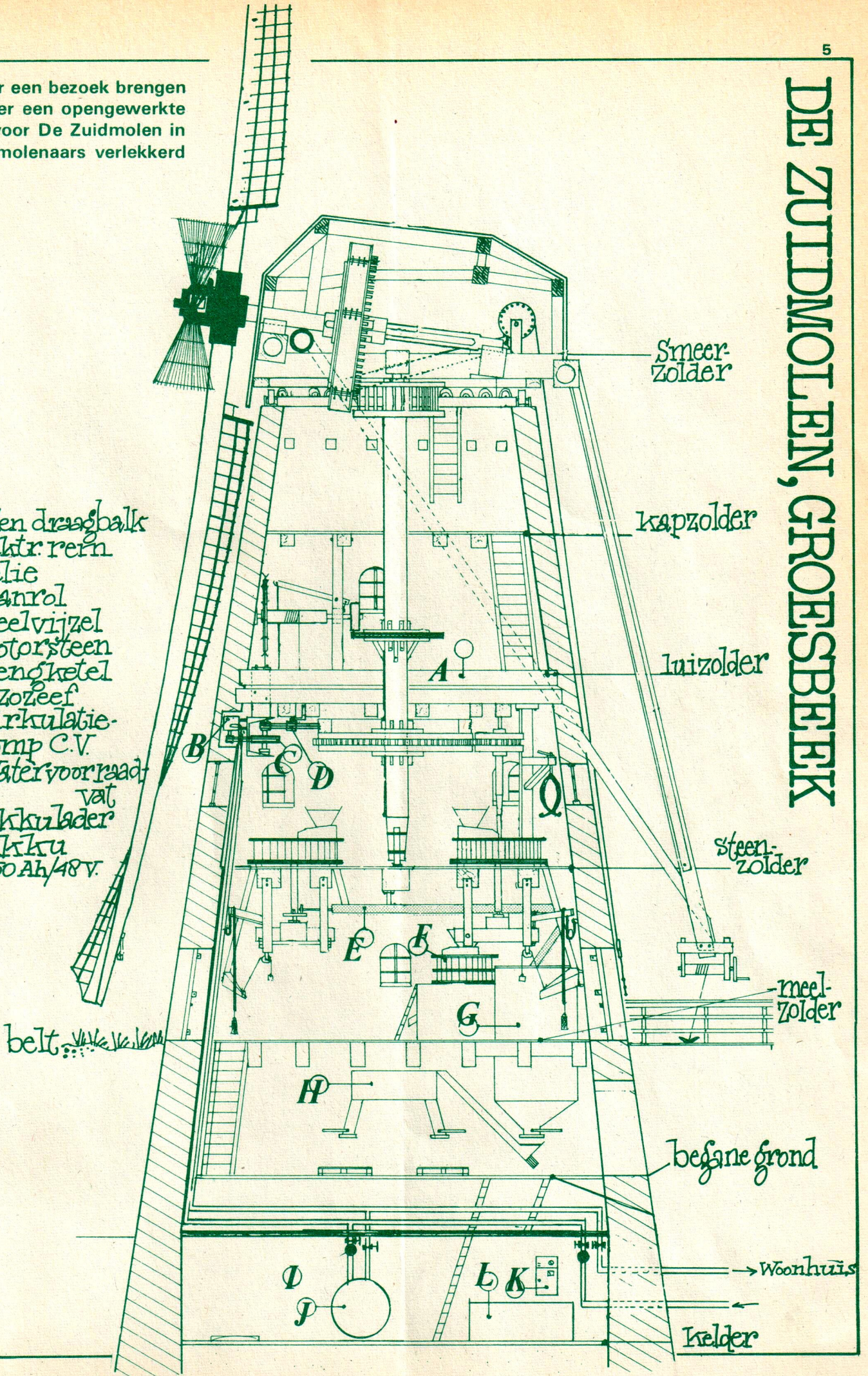
Om te zorgen dat het meel in de mengketel niet te heet is stort Jochijms 's morgens zo'n vier of vijf zakken meel van de vorige dag in de ketel. Als dan de menger wordt aangezet is het meel in twintig minuten koud.

Het mechaniek van de vijzel is voor handige lieden eenvoudig genoeg. Net boven de pasbalk is aan de bolspil een soort luitafel gefabriceerd, waarop de vijzel met zijn rol kan zakken. Op het draaipunt is het een en ander goed gelagerd.

Op de maalzolder zegt m'n gastheer, dat een man nu op deze strategische plek zowel de stenen kan bedienen (en tegelijk met de motor zou kunnen draaien, als-ie dat zou willen), als bloem kan builen, als de reiniger zijn werk kan laten doen. Hoger in de molen laat hij zijn twee pletters zien en de reiniger, allemaal op de steenzolder. Nog verder omhoog vertoont de koningsspil drie 'stroppen', die Jochijms voor de veiligheid heeft aangebracht en die regelmatig moeten worden aangedraaid. De verklaring: de elektrische rem valt met 40 einden in en gaat van Lees verder op pag. 6.

DE ZUIDMOLLEN, GROESBEEK

ve elke keer een bezoek brengen
ij iedere keer een opengewerkte
kozen we voor De Zuidmolen in
en, dat de molenaars verlekkerd

Bakaard tarwe is ook door molenaar wel te bepalen

Volgens mededelingen van onze aangesloten molenaar Hans Dobbe uit Wageningen zouden de deskundigen van het TNO-Instituut Graan Meel Brood de mening zijn toegedaan dat de bakkwaliteit van meel en bloem geheel of nagenoeg geheel afhankelijk is van de bakwaarde van de gebruikte tarwe. Het maalproces op zich zou daar maar heel weinig aan kunnen verknoeien of verbeteren. Op grond daarvan is door het Algemeen Bestuur van ons gilde besloten om de werkgroep, die de meelkwaliteit van onze aangesloten molenaars zal bevorderen en het toetsen daarvan bij I.G.M.B. behartigt, méér aandacht zal besteden aan de keuze van tarwesoorten en het laten testen daarvan op bakwaarde.

In tegenstelling tot b.v. Duitsland en Frankrijk is er in ons land gedurende tientallen jaren weinig gedaan om tarwe verbouwd te krijgen, die een goede bakwaarde heeft. Eerst toen er een EEG-importregeling kwam, die de harde tarwe uit de U.S.A. en Canada met hoog eiwitgehalte en gluten van goede kwaliteit veel duurder maakte dan inlandse zachte tarwe, kwam er vanwege dat prijsverschil een stimulans om in eigen land meer tarwesoorten te gaan verbouwen. In onze aangrenzende lan-

Vervolg van pag. 4.

de koning steeds meer kracht verlangen. Bij 60 einden misschien wel 15 pk. En je kunt niet zeggen, dat de koningsspil, die zo oud is als de molen, in dat geval geen krimp geeft: dat doet-ie wel.

Maar met zijn drie halsbandjes om redt hij het wel, meent de molenaar, die toch niet een van de zorgelooste is. Want bij het afsluiten van de molen zorgt hij ervoor, dat de bliksemafleider zijn werk kan doen. Zulk weer is het namelijk, op deze maartse dag.

den en Frankrijk heeft die stimulans al veel langer in die richting gewerkt.

Jarenlang heeft de EEG-Commissie maar een klein prijsverschil aangehouden tussen baktarwe en voertarwe. Dat verschil is nu al enkele jaren groter geworden en er zijn al stemmen op gegaan om de kwalificering van baktarwe aan te scherpen. Vanaf een jaar of drie geleden werden tarwesoorten, die een deeg gaven met klevende eigenschappen, z.g. kleefarwe, voortaan als voertarwe geklassificeerd. Die kleefarwes waren als het ware "in de mode" gekomen, omdat die goede hektare-opbrengsten gaven en nog andere eigenschappen hadden die de kans op goede groei en oogst verbeterden. Het uit Engeland afkomstige ras "Hunting" is daar een voorbeeld van.

Het schijnt dat nu toch ook in Nederland meer aandacht geschonken gaat worden aan en meer onderzoek wordt gedaan naar tarwezaaizaad, dat goede baktarwe zal opleveren. Een publikatie van het kweekbedrijf D.J. van der Have uit het Zeeuwse Kapelle wijst daar in elk geval op. Daarin viel te lezen dat er al eerder eigen onderzoek is gedaan naar bakkwaliteit, maar dat de hulp, die daartoe werd ingeroepen van het I.G.M.B., voor teelttechniek van de Stichting voor Plantenveredeling nog intensiever aangewend zal worden.

Het is helemaal niet zo moeilijk om een klein monster tarwe met de hand of met een klein elektrisch molentje te vermalen en er dan wat bloem uit te zeven. Als men daar een deegje van maakt, zijn er verschillende testtoestellen om de eiwit (gluten) kwaliteit die men eerst heeft uitgewassen, op de voornaamste eigenschap te onderzoeken. Dat is namelijk de rekbaarheid ervan, maar daarnaast is natuurlijk ook de hoeveelheid (% gehalte) in het meel of de bloem van belang.

Het eiwitgehalte van de vermalen tarwe kan men tegenwoordig met de infraroodanalyser vlug vaststellen. Gevonden verschillen in gehalte tussen verschillende tarwesoorten zijn hoog betrouwbaar. Als men dan ook nog die glutenkwaliteit onderzoekt met een

toestel dat met een meelmonster deeg maakt, kan men weten of de bakker met dat meel tot een mooi uitgerezen brood kan komen. Dat deegtoestel dat men farinograph of glutograph noemt, schrijft met een aanwijzer een curve op een papierscherm. Gemeten naar de tijd van deegdraaien kan men dan afmeten of het een stug, slap of een spoedig stukgedraaid deeg is.

Wat al vele kwekers het hoofd heeft gepijnigd, is de opgave om in een tarwesoort verenigd te krijgen de goede bakwaarde en een hoge hektareoepbrengst. Er zijn nog andere eigenschappen die voor de akkerbouwer erg van belang zijn en ook daarmee dient natuurlijk rekening gehouden te worden.

Eenvoudige proeven

Van tarwe-eiwit is maar een heel klein gedeelte in water oplosbaar en dat maakt het mogelijk om ook op een eenvoudige manier heel wat te weten te komen over het punt of een partij tarwe niet teleur zal stellen. Met de hand wast men n.l. met een gewogen monster de gluten uit, nadat er een slap deegje van gemaakt is. Onder een kleine waterstraal laat men het zetmeel wegspoelen en als dat goed weg is gaat men de glutenbol wegen. Dan krijgt men vergelijkbare gehaltecijfers. Daarna met die kauwgomachtige gluten vingeroefeningen doen op het rekvermogen er van. Eventueel na enkele uren dit rekvermogen opnieuw bepalen als de platgeslagen glutenbol op een harde houten of glazen plaat heeft gelegen. De echte praktijkman dient zich daartoe de tijd te gunnen en van wat hij ondervindt aantekeningen te maken. Hopelijk behoeft de ambachtelijke molenaar over enkele jaren niet meer zo te zoeken naar partijen inlandse baktarwe en minder vrees te hebben dat hij wat anders in huis haalde dan hij verwachtte. Misschien komt hij er nog wel toe om een goede weger en een toestel te kopen om eigen onderzoek te kunnen doen. Hij kan zich dan ook zekerder voelen dat zijn naar de warme bakker gebrachte meel goed zal voldoen.

M. Schraven

Een discussie uit 1942, gevoerd over volkorenbrood, namen wij in de vorige twee nummers van VAN HAVER TOT GORT graag over uit oude nummers van 'De Molenaar'. In de lange loop van zijn bestaan heeft dit vakblad veel meer interessante artikelen bevat, waarvan sommige uitermate geschikt zijn voor een publiek van wind- en watermolenaars. Neem het malen met stenen. In

1912 - zeventig jaar geleden dus - kwam een Duitse molenaar aan het woord, die een nieuw scherpstel had bedacht. Vakgenoten gingen aan de slag om zijn vinding te proberen. Sommigen waren ingenomen met de nieuwe toepassing, maar er was ook kritiek, vooral van wetenschappelijke zijde.

De schrijver-uitvinder klom in oktober van dat jaar opnieuw in de pen

om nog eens uitgebreid een goed woord te doen over zijn vondst. Dit 'goede woord' - te lang voor opname in één uitgave van dit blad en daarom opgesplitst in meerdere afleveringen - willen wij in VAN HAVER TOT GORT nog maar eens laten horen. Te meer omdat het niet aanmerkelijk is dat iemand van onze lezers zich de oorspronkelijke eerste druk ervan zal herinneren.

'DE NIEUWE SCHERPTE' VAN 1912

Molenaar-schrijver G.B. begint met nog maar eens uiteen te zetten waarop zijn vinding berustte. Die vinding noemt hij zelf 'de nieuwe scherpste'. Aldus vangt hij aan (en wij volgen hem de hele aflevering):

De grondgedachte was, zoals bekend is, de looperkerven zoo te leggen, dat hunne uitwerprichting zoo dicht mogelijk bij de vliedende kracht komt, om een zoo snel mogelijk voortbewegen van het maalgoed te verkrijgen in 't belang van eene grootere productie; verder om de liggerscherpte, in tegenstelling met de tegenwoordige methode, in tegenovergestelde richting van de looperscherpte te leggen, teneinde een gemakkelijk aanvatten mogelijk te maken en tegelijker tijd het uitbreiden in de kervenrichting te verhinderen.

Toen nu het ongunstige resultaat van enkele onderzoekers bekend werd heb ik nog eens alle voor- en tegenmeeningen tegenover elkander gesteld, om mogelijker wijze eene vingerwijzing te ontdekken, die op eene fout kon wijzen. Van alles bleef echter niets over dan eene uitspraak van den heer ingenieur Braun, die mij voor een oogenblik ont-hutst maakte. De zin luidde: Slechts in de richting van den omtrek (dat is de draairichting) kan wrijvings- of maalarbeid worden verricht. Is deze zin niet stekend? Wanneer hij juist was, was beslist ook mijne opvatting gedeeltelijk weerlegd en de geheele richtinggeverij door sterk op uitstrijk liggende kerven overtollig, ja zelfs schadelijk. Wat is nu de waarheid? Deze twijfel wordt bij eenig nadenken opgeheven, wanneer wij ons de werkelijkheid herinneren. Deze zegt: Wanneer wij eene scherpste op intrek, d.w.z. verkeerd leggen, dan drijft zij het maalgoed naar het steengat terug en werpt niet uit.

Wanneer nu echter de richting der kerven op de richting van het maalgoed zoo'n grooten invloed heeft, dat zij het maalgoed terugdrijft en hierbij nog de naar buiten drijvende vliedende kracht moet overwinnen, dan heeft zij natuurlijk ook omgekeerd dezelfde kracht

naar buiten. Wanneer verder de richting der kerven aan het maalgoed richting kan geven, dan is het onbestrijdbaar duidelijk, dat ook in deze richting de maalarbeid voltrokken moet worden en niet in de draairichting tot stand komen kan.

Vliedende kracht

Denken wij ons nu eens een steen met 40 maalbalken en kerven en een omtreksnelheid per seconde van ca. 8 M. op het midden der maalbaan, dan zou in elk 1/40 seconde een nieuwe maalbalk op het betreffende punt van den ligger het maalgoed aanvatten en het de richting der looperkerven geven. Deze uiterst snelle op elkaar volging der richting gevende balken wordt verder ondersteund en verre overtroffen door de ongelijk snellere op elkander volgende biislagen al naar gelang van hunne dichtheid, op het midden in 1/1600 seconde. Hierbij komt nu nog het werk der vliedende kracht in straalrichting, die dus nog minder een verblijven in de draairichting duidt. Nemen wij dus verder als juist aan, zooals vroeger werd beweerd, dat bij 9 M. omtreksnelheid, de gemiddelde snelheid theoretisch ca. 5 M. bedraagt, dan zou de steendoorsnede van 0.7 M. worden doorlopen in $0.7/4 = 0.15$ seconden een maalbalk van 100 m.M. breedte doorlopen in $0.1/5 = 0.02$ of 1/50 seconde. De vliedende kracht zou dus van de eene slag tot de andere gaan, bij gemiddelde dichtheid van bilsel in ca. 1/2500 seconde en wel in de aangegeven richting naar buiten.

Geloof men werkelijk, dat bij deze snelheden en snelheidsrichtingen het maalgoed in de draairichting gemalen zou kunnen worden? Geen sprake van; doch nemen wij het eens aan. Dan moest in de eerste plaats het maalgoed eerst in de draairichting komen. Was er geen kracht aanwezig, die het weder uit deze richting bracht, dan moest het eeuwig daarin rondloopen. Nu is natuurlijk een zoodanige naar buiten drijvende kracht in de genoemde vlieden-

de kracht en de slingerkracht der scherpste aanwezig, die echter evenzoo natuurlijk en als vanzelf sprekend de maalgoeddeeltjes zelfs niet eerst in de draairichting laat komen en verblijven, en zou dit ook slechts het duizendste deel van een oogenblik zijn. Dat is onmogelijk en deze theorie onnatuurlijk. Op dezen basis kon dus geen fout worden gevonden in de nieuwe scherpste, zij moest veeleer dieper worden gezocht.

Mislukte proef

Zou ten slotte het geheel ontbreken van een snijhoek de schuld zijn? Doch hebben ons niet 2 of 3 molenaars verzekerd, dat zij zelfs, zonder het gebruik van een snijhoek, betere resultaten verkregen? Voornamelijk had dit betrekking op de scherpste, die het maalgoed niet zoo grijpen kan als de kerven, vooral wanneer deze diepe snijkanten hebben. De mededeeling van den molenaar F. Sch. over zijne mislukte proef geeft ons echter toch te denken; keeren wij dus een oogenblik tot hem terug. De heer F. Sch. schrijft over zijn proef van slechts 5 uur, dat het schroot hard en weinig meelrijk was. Hij had toen den steen losgenomen en gezien dat de snijkanten der kerven geheel weggesleurd waren. Hij liet dus de snijkanten vernieuwen en verdiepen, waarop het echter nog slechter ging. Nu gaf hij het op - de 5 uur was om. Met schade gewerkt. Had hij zich bij zijne waarneming herinnerd, hoe een bekwam scherper te werk gaat, wanneer hij zacht schroot en veel schrootmeel wil maken, dan had hij waarschijnlijk alles weggewerkt, wat ook maar eenigzins op snijkant geleeke en het resultaat was waarschijnlijk geheel anders geweest, want kleine oorzaken hebben menigmaal groote gevolgen. Niettegenstaande dat verdiepte hij de kanten en vergrootte het bezwaar.

Uit deze proef blijkt nu duidelijk het volgende: 1) Hadden zich de kerven, al was het slechts onder een kleinen hoek, gekruist, dan zou de stuitende

Bromaat eruit. Komt nu 't Broodje Medicijn?

De Nederlandse producenten van meel en bloem - behalve dan zij die op wind- en waterkracht malen - hebben in februari de vaderlandse bakkerij laten horen, dat er na 21 maart 1983 geen meel of bloem meer zal worden afgeleverd waarin kaliumbromaat is verwerkt. Dit meel'verbeter'middel wordt ver-

Voor meelzakken en zakband naar

Van Randeraad's Zakkenhandel

Zuidzijde 118a
2411 RW BODEGRAVEN
Telefoon (01726) 16139
's Avonds na 18.00 uur:
telefoon (03488) 614

(Vervolg van pag. 7).

werking der snijkanten niet zoo opvallend naar voren zijn getreden, want de snijkanten zijn in schrootmolens bij de oude kruisscherpte algemeen gebruikelijk; 2) dat de snijkanten onder alle omstandigheden schadelijk zijn, daar zij grijpend, meesleurend werken dus hard en zwaar malen; 3) dat het werk der snijkant inbeelding is, want zij stelt om zoo te zeggen slechts een theoretische lijn daar, namelijk het begin van den maalbalk, op welken het werk moet worden verricht; de werkelijke arbeid der snijkant zou in het beste geval slechts het zooveelste deel bedragen, als men op een balk lijnen zou kunnen maken, misschien eenige honderden. Daartegen grijpt zij echter als looperkant het maalgoed mee, misschien over den maalbalk heen en het eind is ongemalen hard maalgoed en zwaren gang der stenen.

(wordt vervolgd)

vangen door ascorbinezuur (vitamine C).

De meelfabrikanten zijn daarmee tegemoet gekomen aan de roep vanuit konsumentenkringen het bromaat over boord te zetten, omdat het kaliumbromaat tijdens het bakken wordt omgezet in het giftige bromide. Om dus van het gezeur af te zijn volgen de Nederlandse meelmakers de kollega's in het buitenland, die al lang en breed geen kaliumbromaat meer toevoegden.

De bakker zal weinig merken van de vervanging van kaliumbromaat door ascorbinezuur. De werking is in principe aardig gelijk. Er is één 'maartje': het kaliumbromaat zorgde voor een grote luchtigheid in het deeg, waardoor het volume van het brood steeg. Bij gebruik van ascorbinezuur zal dat volume misschien een ietsepietsie zakken.

Nu hebben we al eens eerder (nummer van april vorig jaar) iets over dat volume gezegd. We hebben het 'De god van de bakkerij' genoemd. En dat is niet eens zo'n boude bewering als het lijkt. Negen van de tien bakkers in Nederland schakelen kwaliteit van hun brood gelijk met een volumineus uiterlijk. Niet de smaak bepaalt de kwaliteit, maar het feit of het brood zijn hoofd stoot tegen het ovenplafonnetje.

Maar het is ontegenzeggelijk zó dat alle bakverbeteraars, die allemaal toewerken naar maltheid en een groter volume, smaakvervlakkend werken. Broden die écht om de kwaliteit - en dus smaak - gebakken worden, zullen het altijd stellen zonder deze 'verbeteraars', daardoor minder volume bezitten.

Nieuwe Warenwet

Nu ascorbinezuur de officiële vervanger gaat worden voor kaliumbromaat komt er nog een ander facet om de hoek kijken, dat wellicht leuk is te weten. Al sedert 1981 loopt er een rechtszaak tegen twee Nijmeegse alternatieve bakkers die weigeren jodiumhoudend keukenzout aan hun brood toe te voegen: zij houden het op zeezout.

De economische politierechter heeft

hen vorig jaar in het gelijk gesteld: hij was met hen van mening dat jodium een geneesmiddel en geen voedingsmiddel is en dat een bakker niet kan worden verplicht een geneesmiddel aan zijn brood toe te voegen.

De officier van justitie legde zich niet daarbij neer. Het gerechtshof heeft op 21 maart uitspraak gedaan in deze kwestie, maar of nu de bakker dan wel de officier gelijk krijgt, in elk geval gaat de zaak naar de Hoge Raad. Er moet immers een antwoord komen op de vraag of de overheid je kan verplichten het voedsel te 'medicaliseren'.

Daarnaast ligt er op het ogenblik een wetsontwerp klaar voor een nieuwe Warenwet. Daarin komt een artikel, waarin de overheid zich het recht wil voorbehouden daar, waar zij een 'tekort' in het voedingspatroon vermoedt, dit tekort aan te vullen. Zo'n artikel opent de weg dat de overheid opnieuw een fluoridering van het drinkwater zou kunnen afdwingen. Of dat de overheid de meelfabrikant en ook de ambachtelijke korenmolenaar kan verplichten vitamines (ascorbinezuur!) aan zijn meel toe te voegen.

'Broodje Medicijn'

Tegen dat laatste gaat een aktie op gang komen, op touw gezet door de bakker in Nijmegen die zich met zijn aktie rondom het zout in brood al zo te weer stelt tegen de overheidsbemoeienis op dat punt. Hij meent dat de minister zich best mag bezighouden met de volksgezondheid, maar dat ook de overheid niets te zeggen heeft over wat de burger wenst te slikken. De aktie die van start gaat heet 'Broodje Medicijn' en is bedoeld om zoveel mogelijk druk uit te oefenen op politici, die het artikel uit het wetsontwerp zouden moeten weren.

